

"Langelænderen" – En gudsbedåret trækjagtspram.

Af Kent NO-Luck Morel.

Langelandsprammen – i daglig tale kaldet "Langelænderen" er den vel nok mest mytiske af alle de danske trækjagtspramme.

Af mange grunde kan man som strandjæger ikke undgå at blive forelsket i den pram. Dette betyder bl.a. at det efterhånden er uhyre svært at skaffe en sådan pram – der kommer ganske simpelt meget sjældent pramme til salg.

*Moderne modificeret Langelænder" i sit rette element: Åbent lok efter hvinænder.
Bemærk Jægeren der ligger dybt og godt skjult i denne lave pram.*

Jeg har selv gennem mange år været elsker af langelænderen og har ofte tænkt på hvad der egentlig er historien bag denne pram.

Her kommer lidt baggrunds historie:

Historien om Langelandsprammen starter faktisk slet ikke på Langeland, men i U.S.A !!! ja – det vil sige det er vel egentlig i Rudkøbing det hele starter. Når man taler om Rudkøbing/Langelandspramme kan man ikke undgå at tale om navnkundige personer i det Sydfynske strandjagtsmiljø.

I år 1905 sad der på Strandgården i Rudkøbing en 37 årige driftig mand ved navn Alfred Nielsen (født 26.9.1868 død 19.8.1952). Strandgården var Rudkøbings største købmandsgård.

Virksomheden begav sig af med søfart, skibsrederi, færgefart, handel med korn, kolonial, grovvarer, tømmer, byggematerialer og savværksvirksomhed. 1. januar 1896 overtog han i en alder af kun 28 år forretningen efter sin far, og efter at have

været ansat hos ham siden 1889.

Han var uddannet hos Baagø Riber i Svendborg, og i England.

Alfred Nielsen byggede nyt stort trælager og dampsavværk. Trælageret blev bygget på et opfyldt areal på havnen. Alfred Nielsen var en dygtig innovativ forretningsmand og satte mange lokale fingeraftryk.

Han var ejer og medejer af mange projekter på øen, bl.a. startede han i 1906 motorfabrikken "Danmark". Han blev i 1917 Svensk konsul og var i 4 årtier formand for Langelands Bank. Han var som sine forfædre skibs- og partsreder i betydeligt omfang frem til 1917.

Vi ved ikke meget om Alfred Nielsens unge år, men han må have gjort en række sørejser til Amerika omkring århundredskiftet eller i 1890'erne. Vi ved også, at han på disse rejser må være kommet i kontakt til en emigreret landsmand, dansk-amerikaneren Harald Rasmussen, der "over-there" kaldte sig Harald Brandt.

Vi kender ikke formålet med deres forbindelse til hinanden, men de efterfølgende facts gør det rimeligt, at antage de har været på jagt sammen i Amerika. Alfred Nielsens forretning var i stor stil bygget op omkring søfart, tømmerhandel og savværksindustri.

Kernen i den Amerikanske tømmer industri lå omkring de store søer på grænsen mellem U.S.A. og Canada. Det er rimeligt at tro at dette indhavssystem har været målet for Alfred Nielsens rejse. Dengang som i dag er området et vandfugle eldorado. Med alt sandsynlighed har der derfor været tale om vandfuglejagt – og den er tilsyneladende foregået fra pram med lokkefugle.

Hvorfor nu denne interesse for Alfred Nielsen. Jo – på hans tid var strandjagt – altovervejende et bierhverv eller en jagtform, der forsynede husholdningen. At tale om strandjagten som en rekreativ beskæftigelse kunne der ikke være tale om.

Alfred Nielsen var meget velhavende – og havde ikke behov for at dyrke strandjagt for at klare dagen og vejen. Han havde strandjagt som sin store fritidsinteresse. Dette gør ham til en af de første dokumenterbare rekreative strandjæger.

Hvorum alting er: Alfred Nielsen må have bestilt en pram gennem Harald Brandt i U.S.A. for i år 1905 modtager Alfred Nielsen en pram fra U.S.A. Prammen er sandsynligvis kommet hjem på en de skibe virksomheden havde tilknyttet.

Man må forestille sig hvor extravagant det i år 1905 har måtte være at få jagtgrej hjem fra U.S.A. - og så til en lille provinsby som Rudkøbing. Det er helt sikkert at denne pram har vagt opsigt i Rudkøbing havn. Prammen blev moder til den type pramme som i eftertiden kendes under navnet Rudkøbingprammen.

Måske er der sammen med den amerikanske pram fulgt et par amerikanske lokkefugle. Noget kunne tyde på det, for det er næsten sikkert, at et par af de gamle lokkere som forfatteren journalisten og jægeren Henning Kørvel ca. i åren 1970-1975 indsamlede i Rudkøbing er produceret af kendte firmaer i USA. Nogle af disse lokkere befinder sig i dag på Jagt- & Skovbrugsmuseet.

Alfred Nielsen og hans kammerat ved navn Nissen begyndte som de første at dyrke trækjagt på grundene i det Sydfynske øhav. Før U.S.A. prammen kom til Langeland menes det at der blev drevet såkaldt batteri jagt, d.v.s. jagt fra nedsænket kasse eller tønde.

Alfred Nielsen amerikanske pram er nok hurtigt blevet kopieret af lokale bådbyggere. Blandt de første til at kopierer prammen var den navnkundige lokkefuglemager (Christian ??) Kristian Jensen, samt bådbygger Georg Petersen.

Kristian Jensen, for hvem vi ikke kender fødselsåret, må havde været samtidig med Alfred Nielsen for da den senere mest berømte lokkefuglemager Martin "Urmageren" Christensen i slutningen af 1920'erne kom til Rudkøbing blev gamle Kristian Jensen hans forbillede.

Op igennem de første 3 årtier af 1900 tallet blev "Rudkøbing prammen løbende videreudviklet. Den danske udgave blev efterhånden mere spids i stævnen, blev bredere bagtil, fik fladere agterdæk, ligesom prammen blev mindre og lavere så den synede mindre under jagten. Prammene blev bygget som "Lærk-på-Eg".

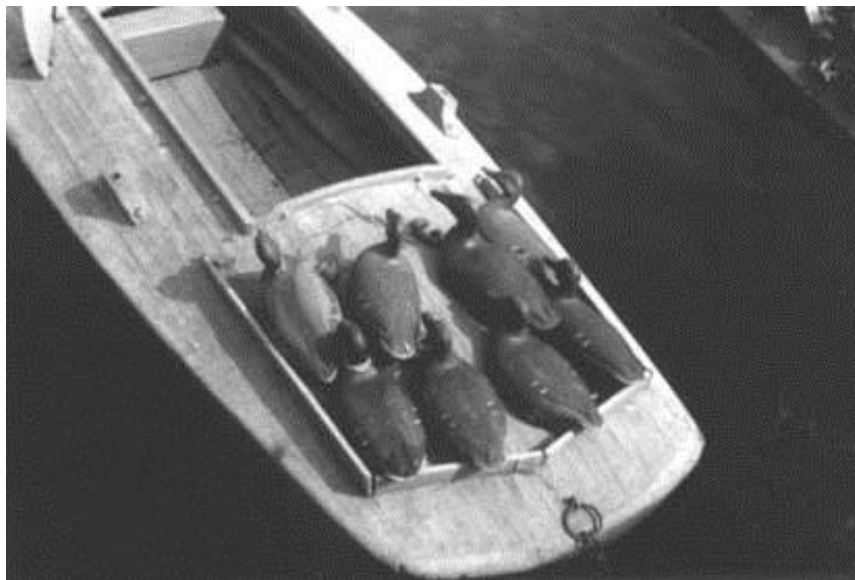
Foto af ældre "Rudkøbingpram" med håndskrånne lokkere på agterdækket.

Prammen er formentlig bygget i 1930'erne og har ikke helt fået de senere modelles brede agterdæk. Fotoet er fra Rudkøbing havn optaget af Strandjagtskonsulent V.M.Fynboe. Dato er ukendt men formentlig fra 1950'erne, hvor V.M.Fynboe som nytiltrådt strandjagtskonsulent rejste meget rundt i Danmark, bl.a. for at registrerer gamle danske skydepramme .

En af de helt store Rudkøbing pramjægere og lokkefuglemagere var Martin Christensen Rudkøbing Alias "Urmageren" (død 1974). Han blev født i 1897 og opvoksede i Østjylland i en jagtinteresseret familie.

Martin Christensen kom som 27 årig ung urmagersvend til Rudkøbing i 1924. Her mødte han strandjagten som den blev drevet fra de langlandske pramme med anvendelsen af lokkefugle.

Han fattede interesse for denne jagtform og fra slutningen af -20'erne begyndte han selv at lave både skydepramme og lokkefugle. I begyndelsen inspireret af sit før nævnte erklærede forbillede Kristian Jensen fra Rudkøbing

Foto af Rudkøbingpram. Fotograf Strandjagtskonsulent V.M.Fynboe. Dato er ukendt

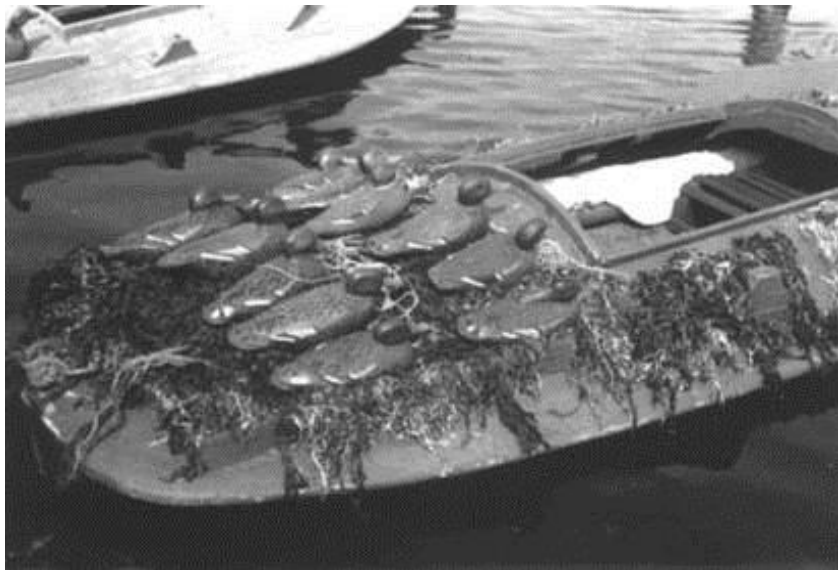
Rudkøbingpram med hvinande-lokkefugle. Rudkøbing havn 1958 foto af Niels Bech

Ved siden af sin virksomhed som urmager, finmekaniker og bøsse-mager, nåede Martin Christensen gennem årene at fremstille flere hundrede lokkefugle. Flest af

ænder og knortegæs til strandjagten, men også af krage og skovdue findes der eksemplarer.

Martin Christensens lokkere var som regel skåret i massivt piletræ og er kendetegnet af en suveræn kvalitet både i formgivning og bemaling. De kendes desuden på glasøjnene og på fuglenes korslagte vingspidser.

Foruden samlingen i Jagt- og Skovbrugsmuseet og adskillige i privat eje, findes der også eksempler på "urmagerfugle" på Langelands Museum.

Foto af Rudkøbingpram. Fotograf Strandjagtskonsulent V.M.Fynboe. Dato er ukendt. Den forreste pram er en ældre træpram der har fået et lag glasfiber. Mere interessant er prammen man kan skimte lidt af i øverste højre hjørne. Modellen er meget lig den nuværende langelænder. Prammen der skimtes i Øverste højre hjørne er den samme som på fotoet herunder.

Modellen for nutidens langelænder. Det var denne pram der i slutningen af 1970'erne kom til Topani bådene hos Bådbygger Flemming Pedersen i Gl.Stenderup på Fyn. Prammen blev model for den glasfiber pram der i år 1978 blev sendt på markedet under navnet "Langelandsprammen".

Foto af Strandjagtskonsulent V.M.Fynboe. Dato er ukendt men formentlig fra 1960'erne. Bemærk prammen der nu har fået et bredere agterdæk og den karakteristiske stævn.

Der må 1920'erne og i begyndelsen af 1930'erne havde været et lidt mærkværdigt strandjagtsmiljø i Rudkøbing. På den ene side var der de rekreative strandjægere i gruppen omkring konsul Alfred Nielsen, makkeren Nissen og Kristian Jensen, samt de yngre som f.eks. Martin "Urmager" Christensen.

På den anden side var der dem der drev strandjagten som erhverv eller bierhverv. Det var folk samlet i gruppen omkring den helt "Store" inden for strandjagten, nemlig erhvervsfiskeren Poul Breum.

Poul Breum var født i 1909 (død 1986) og som nævnt erhvervsfisker. Udover strandjagten var han også lokkefuglemager og blev senere æresmedlem i Landsjagtforeningen af 1923. Han byggede selv – som en af de første en "amerikaner-pram", der var så effektiv, at han i perioden 1932 til 1936 ernærede sig som professionel strandjæger. Jagt galt især hvinænder og ikke mindst den lukrative forårsjagt på Knortegæs.

En af de vigtigste kilder til vort kendskab til Poul Breum er en potrætartikel af Journalisten og jægeren Henning Kørvel udgivet i Landjagtsforeningen af 1923's blad "Jagt & Fiskeri" år 1975. Breum var da ca. 66 år gammel. Han var en af de jægere,

der med baggrund i "amerikanerprammen" udviklede Rudkøbingprammen til sin nu kendte skikkelse.

*Poul Breum fra Rudkøbing var på vej ud på strandjagt, da billedet blev taget. På skydeprammen ligger der lokkefugle, som skal bruges på jagten. Prammens overdel minder en del om det vi i dag vil kalde en Føns Skalle. Bemærk mast og sejl.
Foto 1937.*

Poul Breaum og Axel Skomar på havjagt. Foto Henning Kørvel ca. 1975

Fra omkring 1940 udviklede "Rudkøbing-Prammen" sig i to retninger: Den ene retning tog udgangspunkt i Ærøskøbing. I området omkring Ærø var der bl.a. behov for en mere søstærk pram med et højere fribord.

Disse pramme udviklede sig løbende henimod det vi i dag kender som "Ærø-prammen". Den anden retning løb imod det der senere blev "Langelands-prammen". "Ærø-prammen" var den første til at komme i en "Plast-udgave" i starten af 1970'erne. Der skulle gå endnu nogle år inden at "Langelandsprammen" kom i en glasfiber udgave.

I dag (2014) findes der i dag mig bekendt kun én original træ "Langelænder". Denne står i cafeen på Gammel Elemgaard Museum på Drejø.

Hele historien om Langelandsprammen overgang til "Plast" er et drama i sig selv og prammen kunne nemt været uddød i midten af 1970'erne.

I midten af 1970'erne tilbød en af de "Gamle" Rudkøbing strandjægere Bådkonstruktør Hans Åge Mortensen kvit og frit Jagt- & Skovbrugsmuseet et klenodie.

En kopi af "Amerikaner-prammen" bygget af den navnkundige lokkefuglemager Martin "Urmager" Christensen i 1940'erne. Museet afslog!!!, hvilket udløste stor ærgrelse i de Langelandske strandjagtskredse.

I stedet for at ærgre sig tog Hans Åge urmagerprammen hjem i kælderen i huset på Mosevænget i Rudkøbing. Her blev prammen klædt af til spanterne. Ved hjælp af originaltegningerne lykkedes det at genskabe urmagerens sirlige image i den pram.

Af hensyn til holdbarheden fik prammen en gang glasfiber uden på, hvilket kun gjorden endnu tungere og dermed endnu mere effektiv. Den pram kostede mange hundrede hvinænder livet.

Hans Åge Mortensen mente derfor der måtte være basis for en "Glasfiber-mand" at gi i lag med en ren "Fiber" udgave. Selv orkede han ikke at gå i gang med det projekt.

I 1977 tilbød Hans Åge Mortensen Bådbygger og fabrikant Flemming Pedersen fra Gl.Stenderup på Sydbyn at låne prammen til en afstøbning. Flemming, der gennem sin virksomhed TOPANI bådene allerede havde skabt en glasfiber udgave af den navnkundige Korsørpram, samt sin egen TOPANI havjagtspram, slog til med det samme.

Året efter i 1978 kom "langelandsprammen" på markedet. Prammen testes bl.a. af Henning Kørvel der til Jagt & Fiskeri i oktober 1978 anmelder prammen. Om prisniveauet ved vi at den nøgne pram uden udstyr og låg i 1978 kostede 2.715,- kr.

Dette var en anselig sum i 1978 og det kneb nok med at få dem afsat for i 1980 var prisen faldet og prammen kostede således 2.650,- kr. incl. 22% moms. Der var i perioden hyperinflation så der var tale om et anseligt prisfald.

I 1984 fremgik det af en prisoversigt i "Strandjægeren" at prammen var steget til 3.500,- kr. uden låg og udstyr. **Beløbet svarer til ca. kr. 11.850,- regnet i 2014 priser !!!!**. Set i det lys handles brugte og nystøbte pramme i dag til meget lave priser.

Rettighederne til prammen var i 1984 hos Skibby både der især var kendt for deres MOPA både.

I perioden 1978 til 1984 dukker der jævnligt test og omtale af prammen op i de daværende jagtblade og prammen fik da også en vis udbredelse.

Prammen, der først var produceret af TOPANI bådene og senere af Skibby Cykler & Både var karakteristisk ved at have 3 køle. Udover center kølen var der i hver side under cockpit siderne en "gænger-køl" på en lille meter i længden. Herudover kendes pramme fra den tid på at mandehullet er afrundet fortil.

Netop det lille afrundende mandehul og det lave agterdæk gav en del "lange" jægere problemer med at ligge den rigtige vej i prammen. D.v.s. med benene ind under agterdækket. Mange jægere foretrak derfor at ligge "den anden vej" d.v.s. med

agterenden op i vinden. Dette gav imidlertid problemer i søgang, idet bølgerne nemt løb op over agterdækket og ind i nakken på jægeren.

*En af de Første fiber langelænder. De korte gængerkøle skimtes på fotoet.
Foto: Carsten Holm Clausen*

Langelænder fra 1980'erne bemærk mandehullets form. Foto Kent NO-Luck

I Horsens området var der tradition for at drive hvinandejagt på den åbne vandflade fra "Gran-hytter" d.v.s. robåde der blev camoufleret med grangrene. Langelandsprammen i glasfiberudgaven blev på de kanter modtaget med stor begejstring og fik en vis udbredelse.

Det var også i Horsensområdet af "Langelænderen" fik sin nuværende form. En lille gruppe ivrige (og høje) strandjægere modificerede prammen. De to sidekøle kom af da det var besværligt at styre i formen. Mandehullet blev rykket længere frem på prammen således at jægeren kunne ligge den rigtige vej i prammen med benene ind under agterdækket. Ændringen medførte også at der kom en bedre balance i den lette pram når man "Skottede" den, d.v.s. roede med ansigtet fremad.

Sideløbende med de fabriksfremstillede Langelandspramme vedblev der privat at blive bygget lokale pirat "langelands pramme". Nogle tog udgangspunkt i de originale Rudkøbingpramme og fik rund samling og firkantet mandehul, i stedet for fenderliste som på fabriksmodellen.

Glasfiber kopi af original træ langelænder. Foto: Jesper svane

Også fabriksbyggede pramme blev modificeret lokalt. Bl.a. blev en del pramme der kom til Vestjylland og Limfjordsegnene bygget op til sænkepramme.

Vandindtag gennem åretollerne i en sænkelangelænder. Vandet føres til tanke langs ringdækket. Tankene læses gennem det samme hul. Foto Tommy TOK Klausen

*Membranpumpe i sænke langelænder, der anvendes både ved indtag og læsning af vandtankene.
Foto Tommy TOK Klausen*

Langelandsprammen har stået moder til et par andre pramme, hvoraf Stenderup prammen har samme overbygning som langelænderen.

Langelænder i sit rette element en overskyet vinterdag på en dansk fjord. Foto Kent NO-Luck

Langelænderen i en anvendelig udgave er ikke længere i produktion og brugte pramme er vanskeligt at opdrive.